

Sopot, 22 lipca 2024 r.

dr hab. Maria Jastrzębska, prof. PG
Katedra Finansów
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Politechnika Gdańska

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Witolda Witkowskiego

pt. „Business cycles in the banking systems of Central European countries and their stability”
przygotowanej pod kierunkiem opiekuna naukowego dr hab. Angeliki Kędzierskiej-Szczepaniak, prof. UG

Podstawa prawna sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem mnie przez Radę Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Gdańskiego do pełnienia funkcji recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora mgr Witoldowi Witkowskiemu (podstawa prawna art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).

Ocena przedmiotu badań (tematu rozprawy)

Głównym przedmiotem badań recenzowanej rozprawy jest wpływ cykli koniunkturalnych na poziom stabilności systemów bankowych w czterech krajach Europy Środkowej (Czechy, Polska, Słowacja, Węgry). Autor słusznie zauważa, że stabilne systemy bankowe są jednym z najważniejszych filarów bezpieczeństwa systemów finansowych. Tak jest też w przypadku badanych krajów, gdyż w strukturze aktywów ich systemów finansowych dominują aktywa banków. Stabilizacja systemu bankowego ma istotne znaczenie nie tylko dla przedsiębiorstw, ale także dla gospodarstw domowych. Autor słusznie założył, że identyfikacja faz cyklu koniunkturalnego pozwala określić reakcję systemu bankowego na wahania koniunktury, co może przyczynić się do ograniczenia zagrożeń i wykorzystania szans związanych z umiejętnością adaptacji do zmieniającego się otoczenia. Autor słusznie stwierdza, że problematyka wpływu cykli koniunkturalnych na stabilność systemów bankowych jest słabo rozpoznana zarówno pod względem teoretycznym, jak i praktycznym. Reasumując, uważam, że problem badawczy został właściwie wybrany, jest ważny i aktualny oraz istotny ze względu na swoje implikacje teoretyczne i praktyczne.

Ocena sformułowania celu rozprawy i hipotez badawczych

Jednym z podstawowych kryteriów oceny rozprawy naukowej jest spójność w określeniu jej tematu, celu głównego i hipotezy głównej.

We wstępie recenzowanej rozprawy Autor wskazuje, że głównym celem rozprawy jest ocena stabilności systemów bankowych krajów Europy Środkowej w cyklach koniunkturalnych, natomiast w jej streszczeniu pisze, że głównym celem rozprawy jest zbadanie wpływu cykli koniunkturalnych na poziom bezpieczeństwa systemów bankowych w czterech krajach Europy Środkowej. Oba sformułowania celu rozprawy korespondują z jej tematem, jednak Autor mógł zadbać o jednoznaczne i precyzyjne sformułowanie celu badań we wskazanych częściach rozprawy.

Autor sformułował dziewięć celów pomocniczych, które zrealizował w kolejno następujących po sobie częściach rozprawy, przeprowadzając badania teoretyczne i empiryczne. Najpierw wyjaśnił istotę cyklu koniunkturalnego, jego źródła, mechanizm powstawania, przebieg i możliwe skutki. Ponadto przedstawił historię badań nad cyklami koniunkturalnymi oraz możliwe podejścia do cyklu koniunkturalnego w kontekście stabilności finansowej i dobrobytu społecznego. Następnie wskazał metody pomiaru cykli koniunkturalnych zawartych w literaturze przedmiotu i przeprowadzając ich krytyczną analizę wybrał metody najbardziej odpowiednie do przeprowadzenia badań w recenzowanej dysertacji. Z uwagi na przedmiot badań bardzo ważne jest omówienie przez Autora ekonomicznej koncepcji stabilności systemu bankowego jako dobra publicznego oraz określenie jej determinant i mierników. Następnie określił fazy cyklu koniunkturalnego w badanych krajach Europy Środkowej w badanym okresie. Ponadto zidentyfikował działania podejmowane w systemach bankowych w czasie przebiegu określonych cykli koniunkturalnych w badanych krajach. Następnie przeprowadził analizę i ocenił: reakcje otoczenia sektora bankowego na zmiany koniunkturalne, wpływ cyklu koniunkturalnego na strukturę finansowania sektora bankowego, poziom jego efektywności i stabilności w trakcie cykli koniunkturalnych w badanych krajach. Reasumując, stwierdzam, że sformułowania przedmiotu badań (tematu) i celu głównego w recenzowanej rozprawie doktorskiej są spójne.

Dla oceny rozprawy doktorskiej kluczowe znaczenie ma jej teza, albowiem wysiłek wkładany w jej przygotowanie winien zmierzać w kierunku udowodnienia postawionej tezy lub weryfikacji trafności hipotezy badawczej.

Autor w głównej hipotezie badawczej założył, że stabilność systemów bankowych badanych krajów Europy Środkowej jest powiązana z cyklami koniunkturalnymi w gospodarce. Powyższe sformułowanie hipotezy głównej właściwie koresponduje z głównym celem badawczym oraz z tematem recenzowanej rozprawy. Ponadto sformułował pięć hipotez pomocniczych, korespondujących z hipotezą główną i wskazał w nich na kilka zależności. Po pierwsze - sektory bankowe badanych krajów odgrywają kluczową rolę w finansowaniu

gospodarki i mogą stanowić wsparcie w okresach wahań cykli koniunkturalnych. Po drugie - banki dążą do redukcji kosztów i zwiększania efektywności operacyjnej w celu utrzymania swojej pozycji konkurencyjnej, co ma wpływ na stabilność systemów bankowych w badanych krajach. Po trzecie - cykl koniunkturalny ma wpływ na strukturę finansowania i stabilność banków w badanych krajach. Po czwarte - zdolność banków do utrzymania rentowności, płynności i odporności kapitałowej w zróżnicowanych warunkach rynkowych jest kluczowa dla funkcjonowania gospodarek badanych krajów. Po piąte - banki w badanych krajach mają zróżnicowane możliwości absorbowania strat, różniąc się tym samym odpornością na potencjalne kryzysy. Autor konsekwentnie weryfikuje sformułowane hipotezy pomocnicze w poszczególnych częściach rozprawy, prowadząc badania teoretyczne i empiryczne z zastawianiem wybranych metod badawczych. Reasumując, stwierdzam, że procedura formułowania hipotez jest właściwa, gdyż zostały one sformułowane po systematycznym i krytycznym przeglądzie literatury przedmiotu i możliwa jest ich weryfikacja.

Ocena struktury rozprawy i jej zawartości

Rozprawa doktorska przedłożona przez Wnioskodawcę liczy 301 stron i zawiera spis treści, wstęp, pięć rozdziałów, podsumowanie, bibliografię (284 publikacje zwarte, 170 publikacji neografii), spis tabel (29), spis wykresów (49) i spis rysunków (24).

Struktura rozprawy jest podporządkowana przyjętym celom badawczym oraz weryfikacji postawionych hipotez badawczych. Część teoretyczna rozprawy (rozdziały I, II) tworzy grunt dla badań empirycznych (rozdział III, IV, V).

W rozdziale pierwszym Autor scharakteryzował koncepcje przebiegu cykli koniunkturalnych i przeprowadził ich krytyczną analizę; omówił mechanizmy i fazy cyklu koniunkturalnego; przedstawił zewnętrzne i wewnętrzne czynniki dynamiki stanu gospodarki oraz metody i wskaźniki wykorzystywane do jego pomiaru. Autor słusznie zauważa, że zrozumienie przyczyn i przebiegu cykli koniunkturalnych jest kluczowe dla formułowania skutecznej polityki gospodarczej, której celem jest stabilizacja wzrostu gospodarczego i łagodzenie skutków niekorzystnych wahań koniunkturalnych.

W rozdziale drugim Autor skupił się na omówieniu ekonomicznej koncepcji stabilności systemu bankowego w kontekście dynamicznych zmian w gospodarce światowej, globalizacji, postępu technologicznego i liberalizacji rynku finansowego. Autor podkreślił znaczenie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i stabilności finansowej w kraju, jak i na świecie dla zapewnienia efektywności rynków finansowych oraz ochrony przed kryzysami. Ponadto określił determinanty stabilności systemu bankowego oraz metody jej pomiaru i oceny, które mogą być stosowane przez bank centralny i inne instytucje finansowe.

W rozdziale trzecim Autor zidentyfikował szanse i zagrożenia wynikające z wahań cykli koniunkturalnych w kontekście stabilności finansowej oraz rozwoju sektora bankowego i gospodarki. Analizie poddał dynamikę PKB, bezrobocia i inflacji w badanych krajach. Zbadał także wpływ działalności sektora bankowego na dynamikę wzrostu gospodarczego w określonych cyklach koniunkturalnych w badanych krajach.

W rozdziale czwartym Autor przeprowadził analizę wpływu cykli koniunkturalnych w gospodarce na zachowania finansowe gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i banków. Zbadał jak różne fazy cyklu koniunkturalnego wpływają na skłonność do oszczędzania i zaciągania kredytów przez gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa oraz jak zachowania finansowe tych podmiotów kształtują dynamikę depozytów i kredytów w sektorze bankowym. Omówił także działania podejmowane na rzecz utrzymania stabilności finansowej systemu bankowego ze szczególnym uwzględnieniem zmian w polityce stóp procentowych prowadzonej przez banki centralne. Analizie poddał również wpływ podejmowanych działań przez banki na ich efektywność (wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań, zmiany marż odsetkowych) oraz na stan gospodarki i jego zmiany.

W rozdziale piątym Autor poddał analizie wpływ określonych cykli koniunkturalnych na kształtowanie się poziomu wybranych wskaźników służących ocenie wyników finansowych banków w badanych krajach. Szczególnie ważne w tej analizie są zmiany poziomu: aktywów sektora bankowego w relacji do PKB, udziału kapitałów własnych i zadłużenia w sumie bilansowej, wskaźników rentowności (ROE i ROA), relacji kosztów do dochodów, współczynnika wypłacalności, relacji kredytów do depozytów, udziału kredytów zagrożonych, wskaźnika Z-score.

Ocena zastosowanych metod badawczych i źródeł danych

Okres badawczy przyjęty w rozprawie jest zróżnicowany, ale odpowiedni dla realizacji celów badawczych i weryfikacji hipotez badawczych. Analizę przeprowadzono w latach 1993 - 2021 w zakresie identyfikacji faz cykli koniunkturalnych w gospodarkach badanych krajów Europy Środkowej oraz w latach 2000-2021 w zakresie analizy i oceny reakcji sektora bankowego i jego otoczenia w określonych cyklach koniunkturalnych w kontekście stabilności systemu bankowego w badanych krajach.

Przyjęta w rozprawie metodyka badań oparta jest na integracji metod ilościowych i jakościowych z zastosowaniem analizy przyczynowo-skutkowej i analizy porównawczej. Autor przeprowadził analizę szeregów czasowych danych gospodarczych i danych dotyczących sektora bankowego w badanych krajach. W statystycznej analizie danych wykorzystał elementy trzech podstawowych grup statystyki opisowej, tj. miary lokalizacji rozkładu (miary tendencji

centralnej) – średnią i medianę; miary dyspersji – rozstęp, wariancję, odchylenie standardowe; miary kształtu rozkładu - skośność i kurtozę. Wykorzystał też analizę wskaźnikową do oceny stabilności sektora bankowego w wybranych krajach, stosując podstawowe wskaźniki służące przede wszystkim ocenie wypłacalności i rentowności banków. Reasumując, wybrane przez Autora metody badawcze pozwoliły na przeprowadzenie badań teoretycznych i empirycznych służących realizacji celów badawczych i weryfikacji hipotez badawczych.

W celu identyfikacji cykli koniunkturalnych w badanych krajach Autor poddał analizie dynamikę podstawowych zmiennych makroekonomicznych (PKB, bezrobocie, inflacja). Dla oceny aktywność w systemie bankowym i wahań koniunktury gospodarczej przeprowadził analizę zmian poziomu depozytów i kredytów w relacji do PKB w wybranych krajach. Z kolei dla oceny zachowań finansowych gospodarstw domowych i przedsiębiorstw wynikających ze zmian koniunktury gospodarczej i ich wpływu na sektor bankowy zbadał dynamikę depozytów i kredytów tych podmiotów na tle wahań stanu gospodarki w badanych krajach. Badając reakcje rządu i instytucji regulacyjnych rynku finansowego na zmiany cykli koniunkturalnych i ich wpływ na system bankowy w badanych krajach przeprowadził analizę zmian poziomu stóp procentowych określanych przez banki centralne w odniesieniu do zmian poziomu PKB i inflacji. W celu oceny konkurencji w sektorze bankowym przeprowadził analizę zmian poziomu marży odsetkowej netto oraz liczby oddziałów banków w badanych krajach w odniesieniu do zmian poziomu PKB. Natomiast do analizy i oceny stabilności systemów bankowych w badanych krajach zastosował analizę wskaźnikową wykorzystując takie wskaźniki jak: udział kapitału własnego oraz zobowiązań w sumie bilansowej, relacja kosztów do dochodów banków, relacja kredytów do depozytów, zwrot z kapitału własnego i zwrot z aktywów (ROE i ROA), Z-score, współczynnik wypłacalności.

Ocena wykorzystanej bibliografii i źródeł danych

W recenzowanej rozprawie wykorzystano ponad 280 pozycji bibliograficznych i raportów instytucji finansowych, uzupełnionych danymi ze 170 źródeł internetowych (dane między innymi Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego, banków centralnych, banków komercyjnych badanych krajów Europy Środkowej, Komisji Nadzoru Finansowego). Autor właściwie dobrał i wykorzystał liczne źródła literatury przedmiotu, w tym monografie i prace badawcze w czasopiśmie naukowych w języku polskim i angielskim. Wykorzystana literatura przedmiotu jest aktualna i ściśle powiązana z tematyką badań, podobnie jak zebrane dane empiryczne.

Ocena aspektów formalnych rozprawy

Autor posługuje się jasnym i poprawnym językiem pod względem gramatyki, ortografii, interpunkcji. Stosuje poprawną terminologię. Rozprawa została napisana zgodnie z wymaganiami edytorskimi i techniką pisania rozprawy doktorskiej. Autor wykazał się nie tylko głęboką i aktualną wiedzą w zakresie problemu badawczego, ale również dużą erudycją.

Zalety i wady recenzowanej rozprawy doktorskiej

Zalety:

- oryginalny i trafnie zidentyfikowany problem badawczy,
- umiejętność identyfikacji luki badawczej,
- prawidłowo sformułowane cele badawcze i hipotezy badawcze,
- bogata literatura przedmiotu ze znaczącym udziałem publikacji w języku angielskim,
- duża liczba zebranych danych i długi okres badawczy,
- odpowiednio uporządkowane i przejrzyste przedstawione dane empiryczne,
- odpowiednio zastosowane metody analizy statystycznej i analizy finansowej,
- umiejętność krytycznego przeglądu literatury przedmiotu,
- umiejętność formułowania wniosków z przeprowadzonych badań,
- staranność w przygotowaniu tekstu recenzowanej rozprawy.

Wady:

- Autor nie uzasadnia w precyzyjny sposób, dlaczego wybrał podmiot badania, stwierdza jedynie, że wybór systemów bankowych Europy Środkowej nie jest przypadkowy,
- Autor nie przeprowadził analizy zakresu terminu kraje Europy Środkowej, który jest różnie definiowany w praktyce (np. do tych krajów oprócz krajów Grupy Wyszehradzkiej zaliczana jest Słowenia, która nie była podmiotem badań w recenzowanej rozprawie),
- brak we wstępie rozprawy odniesienia do źródeł wykorzystanych informacji i danych (bibliografia, literatura firmowa, netografia),
- brak pogłębionej analizy porównawczej stosowanych terminów takich jak system bankowy i sektor bankowy oraz stabilność banków, sektora bankowego, systemu bankowego (terminy te są używane przez Autora zamiennie),
- kropka po tytule na stronie tytułowej rozprawy.

Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa doktorska:

- 1 prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Wnioskodawcy w dyscyplinie Ekonomia i Finanse, który w sposób usystematyzowany podszedł do problematyki wpływu cykli

koniunkturalnych na stabilność systemów bankowych (na przykładzie wybranych krajach Europy Środkowej) i wykazał się dobrą znajomością omawianej problematyki w części teoretycznej i aplikacyjnej rozprawy,

- 2 wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Wnioskodawcę, który wykazał się zdolnością do: przeprowadzania analizy, syntetyzowania pozyskanych informacji, formułowania wniosków; uzyskał wyniki, które stanowią źródło informacji oraz umożliwiają odniesienie uogólnień teoretycznych do praktyki gospodarczej.
- 3 stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego przez Wnioskodawcę, który podjął udaną próbę wypełnienia luki w zakresie badań naukowych poświęconych problematyce wpływu cyklu koniunkturalnego na stabilność systemu bankowego w oparciu o autorskie badania teoretyczne i empiryczne, a ich efektem jest ocena stabilności systemów bankowych w wybranych krajach w kontekście wahań cyklu koniunkturalnego; wyniki badań przyczyniają się do pogłębienia wiedzy na temat przebiegu cykli koniunkturalnych w krajach, które przeszły od gospodarki centralnie zarządzanej do gospodarki rynkowej.

Konkludując, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Witolda Witkowskiego pt. „Business cycles in the banking systems of Central European countries and their stability” odpowiada merytorycznym i formalnym wymogom stawianym rozprawom doktorskim (określonym w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce) i wnoszę o jej przyjęcie oraz kontynuowanie czynności w ramach przewodu doktorskiego.

Maria Jastrzebska